

8. TÜRKİYE
TEFSİR AKADEMİSYENLERİ BULUŞMASI

SEMPOZYUM

Kur'ân'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından
KUR'ÂN ÖNCESİ MEKKE TOPLUMU

1 - 3 Temmuz 2011

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ TEFSİR ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
KÜLTÜR VE SOSYAL İŞLER DAİRE BAŞKANLIĞI - KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

09.00 - 09.30

Vahiy öncesi Hicaz'da müşrik Arapların inanç esasları

Prof. Dr. Remzi Kaya

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Tefsir Anabilim Dalı

A. Müşriklerin inançları

Yüce Allah fitrat dini olan İslam'ı peygamberleri aracılığı ile aynı anlama gelen farklı isimlerle göndermiştir. Bunlar, fitrat, hak, tevhid, Hanif ve İslam'dır. Hepsi tevhid'i ifade eder. Hz. İbrahim ve İsmail'in tebliğ ettiği Hanif Dini üzerinde bulunan Araplar bir zaman sonra, sahip oldukları inançlarını tahrif ederek, tevhid'i bırakmışlar, şirke yönelmişler, putlara tapmaya başlamışlardı. Arapların şirk içinde oldukları bu döneme cahiliye devri denilir. Vahyin başlangıcında Hicaz yöresindeki Araplar çok tanrıya inanmakla birlikte, bunların üzerinde mutlak güç ve kudret sahibi bir varlığa inandıkları bilinir. Bu yüce varlığın ismine Allah denilir. Ancak Allah'ı çok uzaklarda, aracısız erişilmesi imkansız olarak tasavvur ettikleri için günlük işlerinde yanlarında bulundurdukları putları bir şafaatçı kabul ediyorlardı. Yüce Allah'ı ise büyük tehlike anında, putlardan ümit kestiklerinde hatırlıyorlardı. Bu durumu Kur'an şöyle ifade eder.

*"Denizde başınıza bir musibet geldiğinde, O'ndan başka bütünü yalvardıklarınız kaybolup gider. O sizi kurtarıp karaya çıkardığında, (yine eski halinize) dönersiniz. İnsanoğlu çok nankördür."*⁴⁸⁸

İslam'ın ilk yıllarında Tevhid'in simgesi olan Kabe putlarla doldurulmuş, Allah'a yapılması gereken ibadet ve saygı putlara yapılmaya başlamıştır. Kur'an, Müşriklerin putları Allah'a eş koştuklarını, onlara taptıklarını⁴⁸⁹ adaklarda bulduklarını haber verir.⁴⁹⁰

488. İsra, 17/67. bk. Ankebut, 29/65; Yunus, 10/22; En'am, 6/40; 41

489. Âl-i İmran, 3/151

490. Mâide, 5/103.

Hicaz bölgesinde yaşayan Müşriklerin putlarıyla ilgili hayli bilgi bulunur. Bunların varlığını ifade eden Kur'ân-ı Kerim, puta tapan müşrikler için "Müşrikûn, müşrikine"⁴⁹¹ ve "şirk koşanlar"⁴⁹² tabirini kullanır.

Müşriklik; ortak koşma anlamına gelen "şerike" fiilinden türemiş bir kelimedir. Allah'a ortak koşan kişiyi ifade eder. Ortaklık anlamına gelen kelime, riya, nifak, Allah'tan başkasına edilen yemin ve bir şeyi uğursuz sayma gibi anlamları bulunur.⁴⁹³

Terim olarak; Allah'a ortak koşarak sayısız ilahlara inanan⁴⁹⁴ Müslüman, Yahudi, Hıristiyan, Sabî ve Mecûsi olmayan,⁴⁹⁵ ilâhi dini, Peygamber ve kitapları bulunmayan Arap putperestleri ve benzerlerine bu ismin verilir.⁴⁹⁶ Hicaz'da belirli bir dini olmayan, bir takım putlara tapan Araplara Kur'ân-ı Kerim'in Müşrik ismini verirken, İslâm tarihi ile ilgili kaynaklar, putperest ismini vermişlerdir. Hicaz'da mevcut din sahiplerinin ve Arap halkının dinlerine müşriklik veya putperestliğin dışında başka bir ismin verilmediği anlaşılır. Ancak müşrik veya putperestliği Hicaz'la sınırlamak veya bir kişiye indirgemek eksiklik olur. Son devir Müfessirlerinden Elmalılı, Müşrikliği zahiri ve hakiki anlamda önce ikiye ayırır. Zahiri anlamda şirk açıktan açığa Allah'a ortak koşan, birden fazla ilah kabul edendir. Bu anlamda Ehl-i Kitap müşrik değildir. Hakiki anlamda ise tevhid ve İslam'ı kabul etmeyendir. Bu anlamda Ehl-i Kitab'ı müşrik olarak görür.⁴⁹⁷ Kur'an ayetlerinden hareketle, Ehl-i Kitap kabul edilen din sahiplerinin inanç esaslarında şirk izleri görülür.

1-Putperestliğin Tarihçesi Ve Allah İnancı

Putlara tapma inancı Müşrik Araplarla sınırlı değildir. Öyle ki Hz. Adem'in ölümünden sonra Hz. Adem'in torunları yani Şit'in oğulları dedelerini Hindistan'da ilk indiği yerdeki mağaraya götürüp gömerler. Söz konusu yerler yeryüzünün en verimli yerleridir. Hz. Adem'im torunları zaman zaman dedelerinin mezarının başına gidip saygı göstererek, kabirden rahmet dilerlerdi. Hz. Adem'in diğer oğlu olan Kabil'in oğullarından biri, ey Kabil oğulları Şit'in oğullarının ibadet ettikleri bir yerleri var. Onun etrafında dönüyorlar, ona saygı gösteriyorlar, sizin böyle bir yeriniz yok. Sonra Kabil'in oğlu bir put yapar ve ona saygı göstermelerini ister. İlk yapılan put'un bu olduğu kabul edilir.⁴⁹⁸ Bu yanlışlığa daha sonra Nuh kavmi⁴⁹⁹ ve ardından Hz. İbrahim kavmi düşer.⁵⁰⁰ Hz. İsmail'in halkının puta tapması

491. Bkz. Bakara 2/221; Nur 24/3; Mâide 5/121; Tevbe 9/28; Yusuf 12/106; Nahl 16/ 100; Bakara 1/105, 135, 221.

492. Hac 22/17.

493. Bkz. Külliyyatü Ebül-Baka, s. 216; İbn Mazur, Lisânü'l-Arap, XI/362-363; İsfahâni, Ragıp, el-Müfredât, s. 380-381.

494. Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Heyet Zehraveyn Yayınları Ts. (I-X), II/94.

495. Hac 22/17.

496. Bk. Külliyyatü Ebül-Bakâ, s. 216; Razi, Tefsir, XXXI/39; Elmalılı, II/94; Sâbûni, Ahkâmü'l-Kur'ân, Şam 1997, 1/282.

497. Elmalılı, II/94.

498. İbnu'l-Kelbi; (ö.204/818) Kitabul-Esnam, Thk Ahmet Zeki Paşa, (Trc. Beyza Düşüngen) Ankara 1969, s. 32, trc. 47-48.,

499. İbnu'l-Kelbî, a.g.e., s.6; trc. 27, 32 ve 10

500. İbnu'l-Kelbî, a.g.e., s. 7.

Mekke'den başka yere gittiklerinde Kabe'nin hasretinden dolayı oradan yanlarına bir taş alırlar güya Kabe'ye saygı gösterdiklerini sanarak o taşla hürmet göstermeleriyle başladığı kabul edilir.⁵⁰¹

İslam'dan önce Huza'a kabilesinin Mekke'ye hakimiyeti sırasında Başkanları olan Amr b. Luhay el-Huzaî, Hz. İbrahim'in dinini tahrif ederek, Suriye'den getirdiği Hubel isimli putu Kabe'ye yerleştirmesi putperestliğin miladı kabul edilir.⁵⁰² Söz konusu kişinin Araplar arasında putperestliği yaydığı ileri sürülür. Durum böyle olmakla birlikte Arapların örf, adet, ibadet ve yaşantılarında dinin etkilerini görmek mümkündür.

İslam öncesi Arapların inanç örf adet ve gelenekleri hakkında çeşitli rivayet ve çalışmalara rağmen, konunun derinlemesine araştırma yapıldığında çözümsüz kalan birçok durum olduğu görülür. Zira farklı kabilelerden oluşan Arap toplumunun birinde olan bir yaşantı diğerinde farklı olabilmektedir. Her kabile kendisini daha üstün görebilmekte, biri Arafat'a çıkmayı inancın gereği görürken, diğeri kendileri için eksiklik işareti olarak görebilir. Ayrıca, yaşantı ve ibadetlerinde Hz. İbrahim ve diğer peygamberlerin inançlarından kalıntılar olmakla birlikte, kendilerinin uydurdukları ilahi vahye zıt uygulamalar olabilmektedir. Bunlar yapılırken müşriklerin tabi oldukları kişiler toplumun önde giden elit tabaka kabul ettikleri insanlardır. Bu kabilenin reisi veya şairi olabilmektedir. İnanç ve yaşantıları ile ilgili kitapları olmadığı için onlar hakkındaki bilgiler, dinler tarihi ve diğer tarih kitaplarında bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak İbn-i Kelbi, Şehristani, Cevat Ali, İbn-i İshak'ın eserlerin yanında İslam Tarihi ve tefsir kitaplarında önemli bilgileri bulmak mümkündür. En sağlam bilgi ise Kur'an ve sünnet'te bulunur. Dünyanın değişik bölgelerinde ve Hicazda çok tanrı inancını eski dönemlere götürmek mümkündür. Yüce Allah peygamberlerine verdiği görevi ifade ederken şöyle buyurur.

"Andolsun ki biz, "Allah'a kulluk edin ve Tâğut'tan sakının" diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola ilettiler. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkâr edenlerin sonu nasıl olmuştur!"⁵⁰³

Tevhid'i tebliğ etme görevi Hz. Adem başta olmak üzere bütün peygamberlere verilmiştir. **Tağut**; Allah'ı tanımayarak azan, sapan, her kişiye, güce, Allah'tan başka tapılan veya ibadet edilen her şeye denir. Kelimenin kapsamına şeytan, put, sistem, tevhidin zıddı olan bütün kelime ve kavramlar girebilir. Kur'an-ı Kerim'de cibt kelimesiyle birlikte sekiz yerde geçen bu kelimenin⁵⁰⁴, tevhid akidesinin insanlar tarafından benimsenmesine engel olan şeytan, insan, kahin ve sihir bazların hepsini, Allah'ın dışında insanlar tarafından mabud edinilmiş batıl tanrıların tamamı, Allah'a karşı kulluğu engelleyen düşünce sistemleri kelimenin

501. İbnü'l-Kelbî, a.g.e., s.5; trc. 26

502. Bk. İbnü'l-Kelbî, Kitabu'l-Esnam, s. 9-10 trc. 27

503. Nahl, 16/36

504. Bk, Bakara, 2/256,257; Nisa, 4/51,60,76;Mâide, 5/60; Nahl, 16/36; Zümer, 39/17.

kapsamında değerlendirilir.⁵⁰⁵ Hz. Peygamberden önce Hicaz bölgesinde putperestliğin önderleri arasında Velid b. Mugire, As b. Vail, Ebû Lehep, Ebû Cehil ve Amr b. Luhay el-Huzaî ve kavmin ileri gelenleri için kullanılan Mele kapsamında olan kişiler kabul edilir. Kabile olarak Kurayş Uzza'yı, Sakıf Lat'ı, Evs ve Hazrec kabileleri Menat'ı ilah kabul etmişlerdir. Söz konusu kabilelerin hepsi ise Uzza'ya saygı göstermişlerdir.⁵⁰⁶ Putperest Arap müşriklerinin Ehl-i Kitab gibi bir peygamber ve kitapları yoktur. Ancak özellikle Allah inancında, ibadet ve yaşantılarında Hanif dininin kalıntıları görmemiz mümkündür.

Hicaz bölgesinde tevhid inancı Hz. İbrahim'den sonra oğlu Hz. İsmail'in sürdürdüğü bilinir. Bu tevhid inancı zamanla bozulup yerini puta tapmaya bırakır. Arapların putperest olmasını daha önce ifade edildiği gibi Amr b. Luhay el-Huzâi'nin Hz. Nuh döneminden kalan beş putu Hicaz'ya getirmesiyle başladığı kabul edilir.⁵⁰⁷ Luhay el-Huzâi Hicaz'a putu Şam'dan getirip Arapların müşrik olmalarını sağladığı ileri sürülmüş olsa da,⁵⁰⁸ daha önce böyle bir yanlış itikat olmadan bir kişinin Arabistan'ı putperest yapması mümkün değildir. Diğer taraftan, Arap Müşriklerinin sahip oldukları yanlışların benzerleri geçmiş milletlerde de rastlanır. Yüce Allah bu durumu şu ifadelerle haber verir.

*"Onlar dediler ki tanrılarınızı bırakmayın. Ne veddi, ne Süvâı, ne Yağusu ne de Nesr'i bırakmayın".*⁵⁰⁹

Hz. Nuh kavminin helak oluş sebepleri arasında bu tür yanlışları görmek mümkündür. Benzer inanç Hz. İbrahim döneminde de görülür. Hz. İbrahim'in babası bir put yapıcısıdır. O babasına şu sözlerle itirazda bulunur.

*"Bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine demişti ki: Ben sizin taptıklarınızdan uzayım. Ben yalnız beni yaratana taparım. Çünkü O, beni doğru yola iletecektir."*⁵¹⁰

*"İbrahim, babası Âzer'e: Birtakım putları tanrılar mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni de kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum, demişti."*⁵¹¹ Babasını inancından döndüremeyen Hz. İbrahim çareyi putları kırmada bulunur. Bunun cezası olarak ateşe atılır.⁵¹²

Hz. İbrahim'in yukarıda ifade edilen sözleri söz konusu inancı belirli bir zaman dilimi ve bölge ile sınırlamanın mümkün olmadığını gösterir. Müşriklerin putlarıyla ilgili geniş bilgi veren kaynaklar, Kur'an-ı Kerim'in zikrettiklerine ilaveten, özel tapınaklarını, taşlarını ve zamana kutsiyet izafe etmeleri gibi bilgilere yer verirler.⁵¹³ Bu-

505. Bardakoğlu, Ali, İfav. İ.Ans., IV/225.

506. İbnü'l-Kelbi, a.g.e., trc. 36

507. İbnü'l-Kelbi, Kitâbu'l-Esnâm, Thk. Ahmet Zeki Paşa, Ankara, 1969, s. 7; Çev. Beyzâ Düşüngen (Putlar Kitabı) s. 27 ve 36

508. İbnü'l-Kelbi, a.g.e., s. 27; Ahmet Yakûbi, Tarihu'l-Yakubi, Beyrut 1960, I/254; Cevat Ali, Tarihu'l-Arap, Beyrut 1970, II/252.

509. Nuh 71/23; Geniş bilgi için bkz. İbn-i Hişâm, Sire, I/80; Cevat Ali, a.g.e., VI/254.

510. Zuhuf, 43/26-27.

511. En'am, 6/74

512. Bk.En'am 6/74; Enbiya, 21/52-69.

513. Çağatay, Neş'et, İslâm öncesi Arap Tarihi ve Cahiliyye Çağı, s. 109; bk. Mesûdi, Murûcû'z-Zehap, Mısır 1964, II/126/127; Cevat Ali; a.g.e., VI/252-290.

nunla birlikte bu yanlış itikadın yayılmasına el-Huzâi'nin öncülük yapması ihtimal dâhilindedir. Zira Hz. Peygamber aynı kişi için, "Amr b. el-Huzâi'yi gördüm cehen- nemde bağırsaklarını sürüklüyordu."⁵¹⁴ Buyurmuştur. Hicazdaki putperest Arap halkı, Allah'tan istenmesi gerekenleri putlardan istemiş. Allah'a yapılması gereken ibadetleri putlara yapmışlardır. İstek ve arzuların yerine gelmesi için putlara müracaat eden müş- rik halk, emellerine ulaşamayınca hakaret etmekten geri kalmamışlardır.⁵¹⁵ Kur'ân-ı Kerim müşriklerin putlarına "Ensâp",⁵¹⁶ "Esnâm",⁵¹⁷ "Evsan",⁵¹⁸ "Cibt",⁵¹⁹ "Evliya",⁵²⁰ Endâd"⁵²¹ ve "Şüfeâ"⁵²² ve benzeri isimlerle işaret etmiştir. Putların tahta, altın ve gü- müştan insan şeklinde olanlarına "Sanem", taştan yapılmış ise, buna da "Vasen" is- minin verildiği belirtilir.⁵²³ Kur'ân-ı Kerim'deki bu umumi manaların yanında "Lat" "Menât" ve "Uzzâ"⁵²⁴ isimleriyle özel olarak zikredilen putlar da ayrı bir yer teşkil etmektedir. Arap halkının bir takım maddelerden yaparak taptıkları putların yanında, canlı hayvanlara da kutsallık atfettiklerini haber veren Kur'ân; "Allah, Bahira, Sâibe, Vasile ve Hâin diye bir şey yapmamıştır. Fakat inkar edenler Allah'a yalan uyduruyorlar ve çokları da akıl erdiremiyorlar".⁵²⁵ "Onlara Allah'ın indirdiğine ve Resulüne gelin, dense baba- larımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter! derler.. Babaları hiç bir şey bilmeyen, doğruyu bulamayan kimseler olsa da mı?"⁵²⁶

"Ya Muhammed yine böyle biz senden önce de hangi memlekete bir uyarıcı göndermişsek, mutlaka oranın şımarık varlıklı insanları, biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onla- rın izlerine uyarız' dediler."⁵²⁷ ifadeleriyle belirtmektedir.

Hz. Peygamber Hicaz'da tevhid davet etmeye başlayınca Müşrikler; "Tanrıları bir tek tanrı mı yaptı? Bu cidden tuhaf bir şey."⁵²⁸ şeklindeki sözleriyle cevap verirler.⁵²⁹ Put- lara ibadet etmekle kalmayan Müşrik Araplar, onların kazandıkları mallar üzerinde haklarının olduğuna inanmışlar ve onlara hisseler ayırmışlardır. Allah'la putları ara- sında bir tercih söz konusu olduğunda putları tercih etmişlerdir. Bu durumu belirten Yüce Allah;

"Kendi zanlarına göre, -bu Allah'ındır bu da putlarımızındır- diyerek Allah'ın yarat- tığı hayvan ve ekinlerden pay ayırdılar. Putlar için ayırdıkları Allah için verilmez. Fakat

514. Buhâri, Tefsir (5) 13.

515. Bk. İbnü'l-Kelbi, a.g.e., s. 23; İbn Hişâm, Sire I/88.

516. Mâide 5/90; Meâric 70/43.

517. Bk. Şuarâ 26/71; Enâm 6/74; Araf 7/136; Enbiya 21/57.

518. Bk. Hac 22/30; Ankebût 29/17, 25.

519. Bk. Nisa 4/51.

520. Bk. Araf 7/30; Hud 11/20; 113; Zümer 39/43.

521. Bk. Bakara 2/22. 165; İbrahim 14/30; Zümer 39/8; Fussilet 41/9.

522. Bk. En'âm 6/70; Rum 30/13; Zümer 39/43.

523. İbnü'l-Kelbi, a.g.e., 33.

524. Bk. Necm 53/19-20; Daha geniş bilgi için bkz. İbn Hişâm, Sire, I/87; Yâkubi, I/255.

525. Mâide 5/103. Ayette yer alan Sâibe dişi deve, Bâhire Sâibi'nin yavrusu, vasile dişi koyun ve Hâm'ın erkek hayvan olduğu belirtilir. Bkz. İbn Hişâm, I/91-92; Cevat Ali, a.g.e., VI/303.

526. Mâide 5/104.

527. Zuhruf, 39/23

528. Sâd 38/5.

529. İbnü'l-Kelbi, a.g.e., s. 21; Bechingham, C.F. Religions In The Middle East Three Religions In Concord And Conflict, London 1976, II/5.

Allah için ayırdıkları putlara verilirdi. Ne kötü hüküm veriyorlardı.”⁵³⁰ Buyurmaktadır.⁵³¹ Diğer ayette ise;

“Bunun gibi ortakları, müşriklerden çoğuna çocuklarını (kızlarını) öldürmeyi hoş gösterdi ki, hem kendilerini mahvetsinler hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar! Allah dileseydi bunu yapamazlardı. Öyle ise onları uydurdukları ile baş başa bırak!”⁵³²

Müşriklere çocuklarını öldürmeyi isteyen ortakları şeytan ve şeytanın temsilciliği niteliğinde olan putların yanında görev yapan sapıtmuş kişiler olarak bilinmektedir. Müşrikler Şeytan ve şeytanlaşmış ileri gelenler Müşrik halka yapılanları güzel göstermek suretiyle maddi ve manevi açıdan sıkıntıya girmelerini sağlamış oldu. Hz. İbrahim’in dinini bozmak suretiyle Allah’tan uzaklaşmış, şeytanın dostları olunmuş, nesillerini yok etmek suretiyle de gelecekleri sıkıntıya sokmuş oldular. Bütün yapılanları Allah’a yaklaşmak için yapmaları, Allah’tan uzaklaşmalarını sağlamıştır. Onların mallarını batıl yollarla sarf etmeleri, çocuklarını öldürmeleri, anne rahminden düşürmeleri ve Hz İbrahim’den kalan sağlam dinlerini bozmaları şeytanı sevindirmekten başka bir işe yaramamıştır.⁵³³

Araplarda Allah inancının varlığını gösteren önemli belirtilerden biri de, Kureys, Kinâne, Beni Esâd, Temim, Sakif ve Himyer kabileleri gibi bazılarının hac ve umre zamanlarında, “Sana geldik ey tanrımız, senin ortağın yoktur. Bugün dua ve ihsan günüdür” gibi sözleriyle telbiye getirmeleridir.⁵³⁴

İslâm alimlerinden bazıları Müşriklerin putlarının isimlerini Allah’ın isimlerinden çıkarıldığını belirtmeye çalışırlar. Bunlardan bazılarını ifade etmek gerekirse;

“En güzel isimler Allah’ındır. O halde O’na onlarla duâ edin. O’nun isimleri hakkında eğrikiye sapanları bırakın...”⁵³⁵ âyetinin tefsirinde Lât’ın Allah lafzından, Uzzâ’nun Aziz lafzından,⁵³⁶ Menât’ın Mennân,⁵³⁷ Hubel isminin de muhtemelen İbranicedeki hal’bal’dan muharref olduğu,⁵³⁸ Kur’ân-ı Kerim’deki Bâl,⁵³⁹ kelimesinin de Şam’da bulunan bir put olduğu ileri sürülür.⁵⁴⁰

Yukarıda belirtilen bütün olumsuzlara rağmen Müşriklerde ibadet ettikleri putlarıyla birlikte Allah inancının olduğu görülür. Putları Allah’a ulaşmada bir nevi aracı görürler.⁵⁴¹ Kur’an-ı Kerim Hicaz ve çevresinde bulunan din sahiplerini şu ifadelerle yer verir.

“Mümin olanlar, Yahudi olanlar, sâbîler, Hıristiyanlar, Mecusiler ve müşrik olanlara

530. En’âm 6/136.

531. Bk. Cevat Ali. a.g.e., VI/254.

532. Enam, 6/137.

533. Bk Elmalılı, III/523521-524.

534. Yâkûbî, I/255-256; Çağatay, a.g.e., s. 105; Yıldırım, Kur’ân’da Ulûhiyyet, s. 9.

535. Arâf 7/180.

536. Bk. Taberî, Câmiu’l-Beyân an-Te’vilil Kur’ân, Mısır 1968, XX/133; Râzi, Tefsir, XV/71; İbn-i Kesir, Tefsir, III/517.

537. Bk. Razi, Tefsir, XV/72.

538. Yıldırım, Kur’ân’da Ulûhiyyet, s. 7. (51)

539. Sâffât 37/125.

540. Bk. Beydâvi, Envârü’t-Tenzil ve Esrârü’t-Te’vil, Mısır 1968, II/299.

541. Zümer, 39/3

gelince, muhakkak ki Allah, bunlar arasında kıyamet gününde (ayrı ayrı) hükmünü verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilendir."⁵⁴²

Mealini aldığımız ayette ifade edilen "Eşrakü" lafzı müfessirler tarafından Allah'a eş koşan putperestler olarak değerlendirilir.⁵⁴³ Müşriklerde puta tapmanın yanın Allah'a inandıklarını Kur'an haber vermektedir. Bir tehlike anında asıl Allah'a dua etmekte,⁵⁴⁴ arzın üzerindeki yüce varlık,⁵⁴⁵ göklerin ve yerin⁵⁴⁶ her şeyin sahibi⁵⁴⁷ kimdir diye sorulduğunda Allah demektedirler. Bu hususlar toplu bir şekilde aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir.

"Muhakkak Mekke kafirlerine gökleri ve yeri kim yarattı? Güneşe ve aya kim boyun eğdirdi? diye sorarsanız elbette 'Allah' derler..."⁵⁴⁸ "O müşriklere kendilerinin kimin yarattığını sorarsan elbette 'Allah' derler..."⁵⁴⁹

Tarihçi Mesûdi (Ö. 346/937) konu ile ilgili bilgi verirken; Cahiliyye döneminde arabların mühtelif dinleri bulunurdu. Onlardan bazıları Allah'ın birliği ve yaratıcılığını, ölüm ve dirilmeyi, ceza ve mükafatı biliyorlardı. Bazıları da Allah'ı kabul edip, elçiyi ret ederler. Putları bir nevi aracı gibi görüp, onlara kurbanlar sunarlardı,⁵⁵⁰ demektedir. Bu durumu Yüce Allah haber verirken; "İyi bil ki, halis din yalnız Allah'ındır. Ondan başka veliler edinerek -Biz bunlara sırf bizi Allah'a yaklaştırsın diye ibadet ediyoruz- diyenlere gelince, şüphesiz Allah, onlar arasında ayrılığa düştüğü şeyde haber verecektir..."⁵⁵¹ buyurur. Müşrik Araplar Allah'ın varlığına ve yaratıcı gücüne inanmakla birlikte,⁵⁵² putları aracı tanrı kabul edip kendilerine şefaet edeceklerine inanırlardı. Melekleri,⁵⁵³ lat, Menat ve Uzza isimli putları da Allah'ın kızları kabul ederek⁵⁵⁴ gerçek dinin dışına çıkarlar. Zamandan başka bir şeyin kendilerini öldüremeyeceğini, her şeyin bu dünyada mevcut olduğunu ifade eden Müşrikler,⁵⁵⁵ Allah'ı insana benzeterek O'nun da çocuk edindiğini, iddia ederek kızları Allah'a, erkek çocukları kendilerine nispet ederler. Yüce Allah bunun büyük bir iftira olduğunu haber vererek çocuk edinmekten münezzeh olduğunu belirtir.⁵⁵⁶

"Allah'ın yarattığı ekinlerle hayvanlardan Allah'a pay ayırıp zanlarınca, bu Allah'a, bu da ortaklarımıza (putlarımıza) dediler. Ortakları için ayrılan Allah'a ulaşmıyor, fakat Allah için ayrılan ortaklarına ulaşıyor! Ne kötü hüküm veriyorlar?"⁵⁵⁷

542. Hacc 22/17.

543. Bk. Taberî, Tefsir, XVII/129; İbn Kesîr, Tefsir, V/398; Âlûsî, XVII/128; Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, III/442.

544. Bk. İsrâ 17/67; Ankebût 29/65.

545. Mü'minûn 23/84.

546. Mü'minûn 23/86.

547. Mü'minûn 23/88.

548. Ankebût 29/61.

549. Ankebût 29/63.

550. Mesûdî, a.g.e., II/126.

551. Zümer 39/3; Bkz. Mesûdî, II/126-127.

552. Zuhruf, 39/9

553. Zuhruf, 39/19;

554. Necm, 53/19-21

555. Bk. Câsiye 45/24.

556. Nahl 16/57; Necm 53/21; Müşriklerin iftiraları için bkz. En'âm 6/100-101; Yunus 10/68-70; İsrâ 17/40; Meryem 19/88.

557. En'am, 6/136.

"Bunun gibi ortakları, müşriklerden çoğuna çocuklarını (kızlarını) öldürmeyi hoş gösterdi ki, hem kendilerini mahvetsinler hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar! Allah dileseydi bunu yapamazlardı. Öyle ise onları uydurdıkları ile baş başa bırak!"⁵⁵⁸

Yüce Allah'ın haber verdiğiğine göre Müşrik Araplar ürünlerinden ve hayvanlarından bir kısmını Allah için, bir kısmını da putlar için ayırmaları, daha sonra Allah için ayrılanın putların hisselerine katmaları putların konumunu hatırlatmaktadır. Allah için ayırdıklarını fakirlere harcanır. Putlar için ayırdıklarını putlara tapan hizmetçilere ve putlara kesilecek kurbanlara harcarlardı. Allah için ayrılanlar Allah'ın buna ihtiyacı yok diyerek yine putların payına katarlardı. Putlara ayrılanlar yok olursa Allah'a ayrılan yine putların kısmına aktarılır. Diğer taraftan kızların kuma gömülmesi, bazı erkek çocukların putlara kurban kesilmek üzere adanması Hz. İbrahim'in oğlunu adak etmesinden esinlendiği kabul edilir. Zira Peygamberimizin dedesi Abdulmuttalib'in on oğlunun olması durumunda birinin Hubel adındaki puta kurban olarak adanması Müşriklerin putlara ne kadar önem verdiklerini göstermektedir.⁵⁵⁹

Yukarıda ifade edilen bilgileri netleştirmek gerekirse, Müşriklerin temellerinde bir Allah inancının varlığı söz konusu olmakla birlikte, puta da taptıkları ve onları Allah'a ortak koştukları bilinir. Onlarda bulunan Allah inancı daha önce gönderilen Peygamberlerin tebliğ ettiği tevhid inancından kalan izler olduğu, özellikle Hz. İbrahim'in dininin kalıntıları olup uzun zaman geçmesi ve farklı inançlı insanlarla temas etmeleri sonucu şirke daldıkları anlaşılır.⁵⁶⁰

2- Ehl-i Kitab'ın Allah İnancı

Ehl-i Kitab'ın Allah inancı denildiğinde Hicaz yöresinde var olan ve Kur'an'ın geniş yer verdiği Yahudi ve Hıristiyanlar akla gelir. Kur'an-ı Kerim Mecûsî ve Sabilikten de haber verse de tebliğin genişlememesi için burada Yahudi ve Hıristiyanlardaki inançlara değineceğiz.⁵⁶¹

Yahudilik; Müşriklerdeki yanlışlıklar Yahudilerde de görülür. Yüce Allah Yahudiler; a) Allah'a cimri,⁵⁶² b) Çocuk edindi,⁵⁶³ c) din adamlarını rab tanımaları konusunda tenkit eder.⁵⁶⁴ Benzer tenkitler Hıristiyanlar içinde yapılır. Özellikle Hz. Meryem ve Hz. İsa'nın konumu yani teslis konusunda önemli ikazlarda bulunur. Allah'a çocuk isnadı,⁵⁶⁵ Hz. İsa ve Hz. Meryem'in ilah kabul edilmesi⁵⁶⁶ ve

558. En'am, 6/137.

559. Bk. Abdülkadir Şener, Cemal Sofuoğlu, Mustafa Yıldırım, Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli, s.144. (dipnot)

560. Tümer, Günay Biruniye Göre Dinler ve İslâm Dini, Ankara 1975, s. 131; Mahmud Esad, Tarihi Dini İslam, trc. A.L. Kazancı, s. 279.

561. Konuyla ilgili geniş bilgi bk: Kaya, Remzi, Kur'an-ı Kerim'e Göre Ehl-i Kitap ve İslam, Yağmur Yayınları İstanbul 2011.

562. Bakara, 2/245; Âl-i İmran, 3/181; Mâide, 5/64; bak Kurtubî, Tefsir, IV/294

563. Tevbe 9/30; Mâide, 5/18; En'aâm, 6/101; Bakara, 2/113; Meryem; 19/90; bak, Taberî Tefsir, X/111.

564. Tevbe, 9/31.

565. Bk. Mâide 5/15; Meryem, 19/30; Enâm, 6/101.

566. Mâide 5/116-117

Allah'ı üçe çıkarmaları tenkit edilir.⁵⁶⁷ Buraya alınan ifadelerle ile Müşriklerin Allah inancı konuları bir birlerine çok yakın görünmektedir. Ehl-i Kitab'ın tenkit edilen benzerlikleri Tevhid inancına uymamakta ve Peygamberlerin tebliğlerine ters düşmektedir Niteki Yüce Allah Hz. İsa'ya ahiretteki soracağı soru ve vereceği cevap ile Peygamberini aklamaktadır.

3- Ahiret İnancı

Politeist kavimler gibi Hicaz Arapları ahireti kabul etmezlerdi. *"Biz toprak olduktan sonra mı, yeniden mi yaratılacağız?"*⁵⁶⁸ Müşriklerde ahiret inancının olmadığını Yüce Allah haber vermektedir. *"Biz toprak olduğumuz zaman yeniden mi yaratılacağız?"*⁵⁶⁹ ve *"Dünya hayatından başka bir hayat yoktur. Biz diriltilecek değiliz."*⁵⁷⁰ *"İşte bunlar Allah'ın yarattıkları(ey kâfirler!) O'ndan başkasının ne yarattığını bana gösterin! Hayır (gösteremezler)! Zalimler açık bir sapıklık içindedirler."*⁵⁷¹ *"Bir de onlar dediler ki: Sahi biz, bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak olmuş iken, yepyeni bir hilkatte diriltileceğiz, öyle mi?"*⁵⁷² *"Hayat, şu dünya hayatımızdan ibarettir. (Kimimiz) ölürüz, (kimimiz) yaşarız; bir daha diriltilecek de değiliz."*⁵⁷³ ifadeleri ahirete inanmadıklarının delilidir.⁵⁷⁴ Anlamını aldığımız ayetlerde Müşrik Arapların âhirete inanmadıklarını göstermektedir. Bu, onların şirkten sonraki en büyük günahlarıdır. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de sık sık "Allah ve âhiret gününe iman" birlikte zikredilmek suretiyle bu inancın önemi ve âhireti inkâr etmenin başlıca küfür alâmetlerinden biri olduğunu gösterilir. Müşriklerin en önemli özellikleri her şeyi bu dünya ile sınırlı görmeleri azap, mükafat, cennet ve cehennem varlığını kabul etmeyişleridir. İmam esasları arasında Allah inancından sonra ahiret inancı önemlidir. Ahireti kabul eden birinin diğer inançları kabul etmesi daha kolaydır. Öte yandan benzer yanlışlıklar Müşrik Araplarla sınırlı değildir. Sami kavimlerde, Eski Mezopotamya ve Mısır yöresinde de olduğu bilinmektedir.⁵⁷⁵

İlahi dinlerin en önemli konularından biri ahiret inancıdır. Yüce Allah Yahudilerin dünyayı ahirete tercih etmeleri,⁵⁷⁶ cennete Yahudilerin gireceği,⁵⁷⁷ cehennem sınırlı oluşu konularında tenkit etmektedir.⁵⁷⁸ Benzer yanlışlıklar Hıristiyanlarda da bulunur. Farklılık asli suç inancıdır. Oysa İslam'da her insan yaptığından sorumlu tutularak kimse kimsenin günahı ile sorumlu tutulamaz.

567. Nisâ, 4/171.

568. R'ad, 13/5.

569. Ra'd 13/5.Krş. Yasin, 36/78; Saffat, 37/16.

570. En'am, 6/29

571. Secde, 32/11

572. İsrâ, 17/49.

573. Mü'minûn, 23/37.

574. Bk. Nahl 16/38; İsrâ 17/49; Mü'minûn 23/82.

575. Sarıkcıoğlu; Ekrem, Kur'an'a Göre Müşrik ve Putperestler, İ.A. Dergisi, (1/1986,) s. 30-31.

576. bak, Bakara, 2/86

577. Sarıkcıoğlu; Ekrem, Kur'an'a Göre Müşrik ve Putperestler, İ.A. Dergisi, (1/1986,) s. 30-31.

bak, Bakara, 2/86 bak; Bakara, 2/111

578. Taberi tefsir, I/381.

3-Peygamber ve Kitap inancı

Müşrikler Allah'la kendileri arasında taş, ağaç ve madenlerden yapılan putları aracı kabul etmelerine rağmen Peygamber'in aracı olmasını anlamakta zorlanıyorlardı. Peygamber olduğunu ilan eden Hz. Muhammed'e Müşrikler bunun kendilerine Allah tarafından söylenmesi gerektiğini⁵⁷⁹ kendisine bir hazine veya yanında bir melek yardımcı olması gerektiği⁵⁸⁰ Kur'an dışında bir mucize verilmesi gerekirdi⁵⁸¹ peygamberlik verilmesi gerekiyorsa iki şehir halkından birine verilmesi gerekmez miydi⁵⁸² gökten hazine veya bir bahçenin olması⁵⁸³ gibi sözleriyle peygamberliği hiçbir geçerli mazeret ileri sürmeden inkar ederler⁵⁸⁴

Putperestler daha önce gelen Peygamber ve onlara verilen kitapları kabul etmedikleri gibi⁵⁸⁵ Kur'an-ı Kerim için, "«Bu Kur'an eskilerin masallarından başka bir şey değildir» diyerek seninle tartışır⁵⁸⁶ insanların uydurmaları,⁵⁸⁷ sihir,⁵⁸⁸ şeytan işi,⁵⁸⁹ vb. olarak görmekte ve inkar etmektedirler. Kur'an'ın fakir, yetim ve bir eğitim görmeden yetişen birisine verilmiş olmasını kıskançlıklarından dolayı kabullenemiyorlardı.

Ehl-i Kitap'ın yanıltığı konuların başında Peygamber ve Kitap inancı önemli yeri oluşturur. Burada din adamlarının konumu öne çıkar. Yahiler Hz. Musa'dan sonra gelen Peygamberleri kabul etmezlerken, Hıristiyanlar da Hz. İsa'nın tekrar geleceğine inanarak Hz. Muhammed'i inkar ederler. Diğer taraf'tan kitapların oluşumu din adamları vasıtasıyla olur. İncil bir iken yüzlercesi arasından dörde düşürülür. Tevrat aslını kaybeder. Yahudi ve Hıristiyanlık Ahbar ve Ruhbanların dini haline gelir. Bu konuda da Müşriklere yaklaşırlar. Zira Müşriklikte elit tabakanın dedikleri kabul görürken bu dinlerde de din adamlarının söyledikleri din gibi algılanmaktadır.

4- Müşrik Ehl-i Kitap Farklılığı

Müşriklerde Allah inancının varlığı şirke dönüşerek görülmekle birlikte, ahiret, peygamber ve ilâhi bir kitaba inanmadıkları anlaşılır. Dolayısıyla Kur'an'da yer alan "müşrik" kelimesiyle ifade edilen topluluğun, "Ehl-i Kitap"la ifade edilen toplulukla birleştikleri ve ayrıldıkları yönleri bulunur. Kur'an-ı Kerim'e göre bunlar farklı birer din sahipleri olduğunu Hac Suresi 17, Bakara Suresi'nin 105. Âl-i İmrân Suresi'nin 186. Mâide Suresi'nin 82. ve Beyyine Suresi'nin 1 ve 6. ayetleri de ayrı birer topluluk olarak belirtir. Birleştikleri noktalar ise Hz. Uzayr ve Hz. İsa'ya izafe edilen noktalar,

579. Bakara, 2/118

580. Hud, 11/12.

581. Yunus, 10/20

582. Zuhruf, 43/31

583. Furkan, 25/8

584. Bk. Bakara 2/118; Yunus 10/20; Hud 11/12; Ekrem Sarıncıoğlu, a.g.e., s. 26.

585. Kasas, 28/48.

586. En'am,6/25. Furkân 25/4.

587. Enbiyâ 21/5; Furkân 25/4.

588. Zuhruf 43/30.

589. Şuara 26/210.

hac işaretinin konu, oğul kelimesinin durumudur. Hz. Peygamber, Halifeler ve Mezhep imamı da "müşrik" ve "Ehl-i Kitap" terimlerinin ifade ettiği din mensuplarını ayrı ayrı değerlendirmişlerdir.⁵⁹⁰ Son devir Müfessirlerinden Elmalılı, Müşrikliği zahiri ve hakiki anlamda önce ikiye ayırır. Zahiri anlamda şirk açıktan açığa Allah'a ortak koşan, birden fazla ilah kabul edendir. Bu anlamda Ehl-i Kitap müşrik değildir. Hakiki anlamda ise tevhid ve İslam'ı kabul etmeyendir. Bu anlamda Ehl-i Kitap'ı müşrik olarak görür.⁵⁹¹ Durum böyle olmakla birlikte Müşriklerdeki yanlış inanç ve davranışların benzeri "Ehl-i Kitap"ta da göze çarpar. En önemli benzerlik Allah inancındaki yanlışlıklarıdır. Müşrikler putları Allah'a ulaşmada aracı kabul ederlerken, Hıristiyanlar Hz. Meryem, Hz. İsa ve din adamlarını, Yahudiler de Hz. Uzayr ve din adamlarını ilah seviyesine yükseltmeleri benzer yönlerini oluşturur. Bu benzerlikten hareketle Ehl-i Kitap'a şirk bulaşmış olduklarını söylemek mümkündür. Kitap ehlinde Müşrikler gibi açıktan bir puta tapma yoktur. Fakat müşterek noktaları bulunur. Kur'ân-ı Kerim'de, Yahudi, Hıristiyan ve Müşriklerin Allah'a çocuk isnat ettikleri,⁵⁹² melekleri Allah'ın kızları olarak gördükleri,⁵⁹³ bunlardan Yahudilerin Hz. Uzeyr'i (Ezra) Allah'ın oğlu, Hıristiyanların Hz. İsa'yı Allah ve Allah'ın oğlu kabul ettikleri,⁵⁹⁴ din adamlarını Rab edindikleri,⁵⁹⁵ gibi yanlışlıklar ortak noktalardır. Müslümanlarında dikkat etmesi gereken önemli noktalar riyadan, gösterişten uzak, samimi bir yaşantı içinde olmalarıdır. Allah ve peygamber inancının önüne dünyayı ilgilendiren bir menfaati geçirmemeleri gerekir.⁵⁹⁶

C. Değerlendirme

Tebliğde bizden önceki ve sonraki arkadaşların işleyeceği konuları bilmediğimiz için benden sonra tebliğ sunacak arkadaşının sırf ibadetleri konu edindiği görülmüştür. Bu vesileyle ibadet konusunu çıkarmış bulunuyorum. Aynı tebliğin müzakeresinde bulunun kardeşim Ömer Kara gözden kaçırdığım bazı noktaları yakaladığı görülmüştür. Onlar değerlendirilmeye alınarak çıkarma ve ilaveler yapılmıştır.

Şirk aslı olmayan hayal mahsulü bir inanç sistemidir. Hayal edilen bir şey daha sonra inanç haline getirilir. İslam öncesi Arapların inanç, örf, adet ve gelenekleri hakkında çeşitli rivayet ve çalışmalara rağmen, konunun derinlemesine araştırma yapıldığında çözümsüz kalan birçok durumun olduğu görülmektedir. Zira farklı kabilelerden oluşan Arap toplumunun birinde olan bir yaşantı diğerinde farklı olabilmektedir. Her kabile kendisini daha üstün görmekte, biri Arafat'a çıkmayı inancı gereği görürken diğeri kendi kabilesi için zül telakki edebilmektedir. Ayrıca inanç ve yaşantılarında Hz. İbrahim ve diğer peygamberlerin inançlarından kalıntılar olmakla birlikte kendilerini bağlayan Peygamber, kitap veya ellerinde yazılı somut bilgi yoktur. İssız bir yerde konaklandığında oranın hakimi sayılan

590. Sâbûnî, a.g.e., I/288.

591. Elmalılı, II/94.

592. Bkz. Bakara 2/116; Yunus 10/68; En'âm 6/100.

593. Nahl 16/57; İsrâ 17/40.

594. Tevbe 9/30.

595. Tevbe 9/31.

596. bk. Tevbe, 9/24.

cine sığınılmasının izah edilecek bir durumu yoktur. Onların inanç ve yaşantıları ile ilgili bilgiler genellikle dinler ve tarih kitaplarında bulunmaktadır. Bu eserler arasında İbn-i Kelbi, Şehristani, Cevat Ali, İbn-i İshak gibi alimlerin eserlerinin yanında İslam Tarihi ve tefsir kitapların önemli bilgileri bulmak mümkündür. Buralardan hareketle şirki Hz. Ademe kadar götürmek mümkündür. En sağlam bilgi ise Kur'an ve sünnet'tir. Hz. Peygamber'in Hicaz'da vahye başladığı dönemde, Cahil Arapların örf, adet, gelenek ve göreneklerinde bir başıbozukluğun olduğu, Hanif dininin yerine şirkin hakim olduğu bilinmektedir. Oysa Yüce Allah, ilk insan ve peygamberini göndermekle, kullarına tevhid ve şirkin kaynağını tanıtmış, şirkin temsilcisi konumundaki şeytan ve taraftarlarından sakındırmıştır. İnsanlar olması gerekenleri unutup şeytan eksenli inançlara dalınca son nebisini, insanlığın içindeki yanlışlıktan kurtarmak için göndermiştir.

Şirk inancı Hicazla sınırlı bir inanç değildir. Hz. İbrahim'in babasının konumu ve doğup büyüdüğü Ur⁵⁹⁷ ve çevresinde "İli" veya "An" isimli Yüce Allah'a eş koşulan ilahların Allah'ın oğlu veya kızı sayıldıklarını arkolojik kaynaklardan öğrenmekteyiz.⁵⁹⁸ Bunlarda Allah inancı olmakla birlikte insanlar eliyle yapılan putlara kutsiyetin izafe edilmesi, saygın kişilerin ve din mensuplarının bir mekana, heykele, puta veya resme, dua ve ayinlerle ilahi ruhun bu maddeyi mekan edinmesi inancı şirk inancının özellikleridir. Ruhun hülülü onlar için önemlidir.⁵⁹⁹ Böylelikle put ve kutsal kabul edilen yerler çoğalmış olmaktadır. Yüce Allah başta ilahi din mensupları ve yanlış inanca vesile olabilecek din temsilcilerini ve bütün insanları uyarmaktadır.⁶⁰⁰

Şirkin temelini şeytan oluşturur. Zira şeytan Allah'a karşı yapılan her şeyi güzel gösterir. Daha sonra bu inancın temsilciliğini tevhid inancına karşı çıkan toplumun elid tabakaları yürütür. Dikkat edilirse Hicaz yöresinde Hz. Peygamber'e karşı çıkan Müşriklerin ileri gelenleri elit tabakaya mensup kişilerdir. Kur'an bunlara mele ismini verir⁶⁰¹ Cahil Araplar dünya malına şan ve şöhrete önem veren bir topluluktur. Müşriklere göre biri lider olacaksa, zengin, dünyalık şöhreti olan Velid b. Mugire, Umeyye b. Halef veya Tâif'in reisi olan Urve b. Mes'ud veya kral durumunda olanlardan biri olmalıydı. Tehayyül ettikleri kişi Velid b. Mugire veya Taif'li Urve b. Mes'ud idi. Yüce Allah onların bu durumunu; "...Şu Kur'an iki memleketin birisindeki büyük bir adama indirilmeli değil miydi?"⁶⁰² âyetiyle haber vermiştir. İnsanlar arasında taksimatı yapacak Allah'tır. Peygamberliği insanların beklentisine göre değil kendi takdirine göre gönderir. Zira Hz. Peygamber'in asalet ve üstünlüğü Hz. Adem'den itibaren haber verilmiştir.⁶⁰³ Müşriklerin ise, kabalığı, haşinliği, kötülükleri, soysuzlukları, iyiliğe karşı çıkmaları başlıca özellikleridir.⁶⁰⁴

597. Bk. M.Miller, Bible Dictionary, New York 1959, s.3.

598. Sarıkoğlu, a.g.e., s. 28.

599. Sarıkoğlu, a.g.e., s. 30

600. Bk.Tevbe, 9/31.

601. Bk. Zuhruf, 43/46

602. Zuhruf, 43/31.

603. Bk. Al-i İmrân, 3/81.

604. Bk.Mücadele, 58/10-14.

Putta tapanlarda iki ilah tahayyülü bulunur. Birinci dünya işlerinde kendilerinde manevi güç olduğuna inanılan, kendilerinden yardım ve şefaahat beklenen cin ve put gibi varlıklar, diğeri her şeyi yaratan yüce varlık. Bu yüce varlık Allah'tır. Diğeri Allah'a ulaşmada aracı konumundadır. Hicaz yöresinde şirki tanzim eden toplumun elit tabakasındaki kişilerdir. Kur'an'ın Mele olarak vasıflandırdığı söz konusu kişiler toplumu istediği gibi yönlendirmekte, her türlü imkana sahip olmakta, kontrolü ellerinde bulundurdukları için istediklerini, diledikleri gibi yapabilmektedirler. Bunlardan Velit b. Mugire Kur'an'ın ilahi vahiy olduğunu bilmesine rağmen, kral, zengin, şair, hatip, on iki tane oğlunun olması ve halk arsında geniş nüfusa sahip olduğu için içinde bulunduğu durum inkar etmesini sağlamış, dünya çıkarları için vahiy inkar etmesi sebebiyle hakkında ayet nazil olarak inkar sebepleri açıklanmıştır.⁶⁰⁵

Putlar bazı insanlara özellikle din adamı konumundaki kişilere önemli gelir kapısı olmuştur. Onlar için adanan adaklar, hediyeler, ayrılan mallar din adamı görüntüsünde olanlara kazanç kaynağı olmuştur. Hz. Peygamberi ve vahiy kabul etmeleri kazançlarının yok olması demektir. Diğeri taraftan vahiy kabul etmeleri halinde her istediklerini yapmaları engellenmiş olacaktır. Alıştıkları örfler, adaletler, nefis ve şeytani istekleri bitmiş olacaktır ki bu arzularını terk etmek istemezlerdi. Hz. Peygamber aracılığı ile gönderilen vahye karşı çıkış sebepleri babalarının yanlış inançlarını ter etmek istememeleri, Haşim oğullarına böyle bir nimetin verilmesini kabullenmekte zorlanmaları, liderlik kaygısı ve ekonomik endişeler olarak özetlemek mümkündür.⁶⁰⁶

Hicaz yöresinde bulunan Ehl-i Kitap ve Müşriklerin itikadi konularda benzer ve farklı yönleri bulunmakla birlikte Müslümanlara karşı müşterek hareket etmeleri Ehl-i Kitap'ın dünya çıkarları için içine düştüğü durumu göstermesi açısından önemlidir. Zira Müşriklerde olduğu gibi Ehl-i Kitap'ın yanılmalarını sağlayanlar din adamlarıdır.⁶⁰⁷ Kur'an hem şirki ortadan kaldırmak, hem de kitap ehlini fitrat inancına döndürmek için gelmiştir.

İşte Yüce Allah, Hz. Peygamber'i ve O'na verilen Kur'an'ı göndermekle Müşrik, Ehl-i kitap ve diğeri din sahiplerinin yanıldıkları, ihtilaf ettikleri ve gizledikleri noktaları hatırlatarak fitratlarında var olan inanca dönmelerini sağlamak, Kur'an'ın essizliğini, hidayetini, rehber ve yol göstericiliğini hatırlatarak hak dini bütün batıl dinlerden üstün olduğunu göstermek, konuyla ilgili tebliğ görevi yapan din adamlarına benzer hatalardan kaçınmaları için önemli uyarılarda bulunmaktadır. Peygamberlerden sonra dini tebliğ edecek söz konusu peygambere inanan din adamlarının görevidir. Bunlar dinin esasına sadık kalarak görevini yaparlarsa asli görevini yapmış olurlar aksi durumda Hıristiyan ve Yahudi din adamlarından bir farkları olmaz.

605. Bk. Muddesir, 74/11-31.

606. Bk. Kaya, Remzi, Kur'an'da Dostluk İlişkileri, Ayışığı kitapları, İst. 2000, s. 83-86

607. Tevbe, 9/31

